

LUTHEROVA DEKÁDA 2013

Viera a skutky

5. Pravá viera a jej ovocie

„Ale ovocie Ducha je: láska, radosť, pokoj, zhovievavosť, nežnosť, dobrotivosť, vernosť, krotkosť, zdržanlivosť. Proti takýmto nie je zákon.“ (G 5, 22 – 23)

Pre správne pochopenie Pavlových slov o ovocí Ducha je potrebné charakterizovať Pavlove označenie „ovocie Ducha“ (o` karp.o.j tou/ pneu,mato,j).¹ Pavel ho opisuje po tom, ako najskôr charakterizoval „skutky tela“. Robí tak zrejme preto, aby na kontraste života, charakterizovanom „skutkami tela“ následne vynikla jedinečnosť nového života, života podľa Ducha. Apoštol používa substantívum v singulári, čím je už v úvode zdôraznená jednota toho, čo bude nasledovať. „Človek, konajúci skutky tela je akoby v zajatí démonických síl a koná nesústredene, raz tak, raz onak, naproti tomu účinkovanie jediného Ducha sa prejaví i v jednotnom zamierení celej bytosti človeka.“² Pri použití slov o` karp.o.j tou/ pneu,mato,j sa zároveň odmieta iniciatíva a primárnosť ľudského konania, pretože ovocie je výsledkom Božieho pôsobenia v človeku prostredníctvom Ducha Svätého. Heinrich Schlier uvádza, že apoštol v slovách o „ovocí Ducha“ nemyslí na h` fane,rwsij tou/ pneu,mato,j, pretože týmto prejavom Ducha sa Pavel venuje v Prvom liste Korinským 12, 4 – 11. Naproti tomu je podľa Schliera „ovocie Ducha vnútorný účinok pôsobenia Ducha, ktorý predstavuje osobný základ a realizáciu kresťanského života v cirkvi“³. Albrecht Oepke vo svojom pochopení Pavlovho pojmu „ovocie Ducha“ uvádza, že toto slovné spojenie „opisuje známky života ako organický dôsledok vnútornej podstaty“⁴, ktoré je v ostrom kontraste k skutkom tela. Martin Luther o ovocí píše ako o tom, čím je Bohu vzdávaná úcta a prostredníctvom čoho sú „lákaní ostatní k učeniu a viere v Krista“.⁵

Z povedaného vyplýva, že človek ovládaný Božím Duchom už nevykonáva žiadosti tela (sa.rx), ale následkom pôsobenia Ducha dochádza k novému postoju a prináša ovocie. Toto ovocie je základom, vnútornou súčasťou jeho osobnosti, a tak vyjadruje úzky vzťah medzi Bohom a človekom. Bolo by preto nesprávne, ak by sme ovocie Ducha vnímali len v protiklade k skutkom tela, „lebo Duch je tu činným subjektom. Čo sa z toho ukáže na človeku, je len vonkajším prejavom vnútorného formovania“⁶.

Následne Pavel uvádza zoznam „ovocia Ducha“, v ktorom sú podľa niektorých exegetov jednotlivé prejavy usporiadané na základe určitého rytmu, avšak názory, či je možné uvedené prejavy zoradiť do nejakých skupín, sa líšia. Niektorí ich uvádzajú v triadickej schéme, teda zadelené do troch skupín po troch členoch. Prvé tri (láska, radosť, pokoj – avga,ph cara. eivrh,nh) charakterizujú vzťah človeka k Bohu, ďalšie tri (zhovievavosť, nežnosť, dobrotivosť – makroqumi,a crhsto,thj avgaqwsu,nh) medziludské vzťahy a posledné tri (vernosť, krotkosť a zdržanlivosť – pi,stij prau<thj evgkra,teia) vzťah človeka voči sebe samému. Väčšinou sa však stretávame s tvrdením, že láska ako ovocie Ducha stojí na vrchole ako primárny činiteľ všetkých ostatných.⁷ M. Luther o láske ako o ovocí Ducha píše, že „by bolo stačilo menovať iba lásku, pretože ona nadobúda v ostatnom ovocí Ducha len iné podoby“⁸.

¹ G 5, 22

² GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 226.

³ SCHLIER, Heinrich.: Der Brief an die Galater. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971, s. 256.

⁴ OEPKE, Albrecht: Der Brief an die Galater. Berlin: Evangelisches Verlagsanstalt, 1984, s. 180.

⁵ LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 326.

⁶ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 225 – 226.

⁷ Lásku ako vrcholný člen uvádzajú napríklad Schlier, Oepke aj Luther.

⁸ LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 326.

Na prvom mieste je teda potrebné spomenúť lásku. Pojem „avga,ph“ sa v profánnej gréčtine používal len zriedkavo. Častejšie bolo použitie slovesa „avgapa/n“.⁹ Na vyjadrenie lásky požívali Gréci slová „erós, filia, filanthrópia ale aj eunoia (homonoia).“¹⁰ Do helenistického židovstva sa slovo „avga,ph“ dostáva od doby Septuaginty. K novému pochopeniu lásky však „dochádza až v kresťanstve, kde niet obmedzenia lásky hranicami národa, a kde láska ani nie je iba pomyslom bez reálneho preukazovania dobra“¹¹.

Láska „avga,ph“ je pre apoštola Pavla základnou charakteristikou kresťanovho bytia, určením celej existencie človeka. V kontexte „ovocia Ducha“ sa v láske ako jeho vrcholnom člene pokúšajú niektorí vidieť len Kristovu lásku, avšak s ohľadom na ďalšie uvedené cnosti si musíme uvedomiť, že pôsobenie Ducha Svätého sa má prejaviť v konkrétnej činnosti človeka. V tejto súvislosti sa teda zrejme hovorí o láske človeka. V nej sa uplatňuje viera, a tá sa zase stáva živnou pôdou lásky. „Láska je priestor, v ktorom žije a ktorým sa prejavuje viera.“¹² Láska však nie je podmienkou ani len doplnením viery. Prostredníctvom lásky človek nedochádza k spaseniu. Pre apoštola Pavla naďalej ostáva ospravedlnenie človeka milosťou skrze vieru podmienkou a podnetom pre ktorékoľvek ovocie Ducha. Láska je však uplatnením, vonkajšou manifestáciou viery. Pôvodcom lásky v človeku je Boh. On naplňa ľudské srdce láskou prostredníctvom pôsobenia svojho Ducha¹³ a tá vedie kresťana k láske Bohu i bližným. Túto skutočnosť potvrdzujú aj slová apoštola Pavla o daroch Ducha, v ktorých je láska uvedená ako základný predpoklad konania človeka voči bližným. „Láska sa tu uvádza ako neporovnateľne „vyššia cesta“¹⁴, láska je „omnoho vzácnejšia“ než všetky mysliteľné obdarovania, ktoré rané kresťanstvo videlo v najvyšších métach prvokresťanského charizmatizmu.“¹⁵ O láske k bližným ako ovocí Ducha hovorí podobne napríklad aj A. Oepke alebo H. Schlier. Láske, ako východisku morálneho konania človeka sa venuje vo svojom myslení medzi inými aj E. Fromm.¹⁶ Poukazuje na skutočnosť, že „väčšina ľudí má o láske nesprávnu predstavu, pretože to, čo v nej hľadajú, je: byť milovaný“¹⁷. Takúto motiváciu lásky pokladá E. Fromm za nepodarenú.

Obe podoby lásky – voči Bohu i voči bližným – sú teda podľa Pavlovej koncepcie spôsobené činnosťou Ducha.

Na tomto mieste je možné spomenúť aj Pavlove slová o láske ako o naplnení zákona¹⁸, ktorý je zhrnutý v dvojitom prikázaní lásky. Dôležité je pripomenúť, že táto láska k bližným založená na milosrdenstve nebeského Otca „si vynucuje univerzalistické chápanie prikázania lásky – ako lásky k priateľom i k nepriateľom“¹⁹.

V požiadavke „milovať blížneho ako seba samého“ sa predpokladá láska človeka k nemu samému. Túto formuláciu preberá aj Pavel (R 13, 9; G 5, 14). I keď sa táto formulácia preberá ako samozrejmá, treba sa nad ňou nakrátko zamyslieť. „Milovať seba“ znamená akceptovať seba ako dielo Stvoriteľa, akceptovať aj dôstojnosť ľudského bytia a jeho ciele, ktoré Boh stvorenému človeku dal. Z novozmluvného hľadiska znamená uvedená formula akceptovať aj to nové, čo Boh v Ježišovi Kristovi s človekom urobil, totiž ospravedlnenie, akceptovanie hriešneho človeka Bohom napriek jeho hriešnosti a akceptovanie cieľa, aby sa ospravedlnený človek stal novým stvorením (kainh. ktj,sij, 2K 5, 17). Prijat' celé toto Božie stvoriteľské a vykupiteľské dielo pre seba – to znamená „milovať seba“. A práve toto sa má podľa slov „milovať blížneho ako seba samého“ stať

⁹ Pozri: QUELL, Gottfried; STAUFFER, Ethelbert: avgapa,w, avga,ph, avgaphto,j. In KITTEL, Gerhard: Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament. Herausgegeben von Gerhard Kittel. I. Band. Stuttgart: W. Kohlhammer GmbH, 1957, s. 20 – 55.

¹⁰ OEPKE, Albrecht: Der Brief an die Galater. Berlin: Evangelisches Verlagsanstalt, 1984, s. 180.

¹¹ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 227.

¹² BORNKAMM, Günther: Apoštol Pavel. Preložil Miloslav Hájek. Praha: Kalich, 1998, s. 205.

¹³ R 5, 5

¹⁴ 1K 12, 31; tieto Pavlove slová možno považovať za úvod k nasledujúcej, 13. kapitole – Hymne lásky.

¹⁵ BORNKAMM, Günther: Apoštol Pavel. Preložil Miloslav Hájek. Praha: Kalich, 1998, s. 206.

¹⁶ Pozri: FROMM, Erich: The art of loving. New York: Harper and Brothers, 1956.

¹⁷ TUGENDHAT, Ernst: Přednášky o etice. Praha: Oikúmené, 2004, s. 211.

¹⁸ G 5, 14

¹⁹ VOUGA, François: Teologie Nového zákona. Jihlava: Mlýn, 2009, s. 179.

vzorom pre lásku k blíznym. To konkrétne znamená, že vo všetkých svojich postojoch k druhým ľuďom má človek vážne brať a vždy zohľadňovať skutočnosť, že Boh rovnako miluje aj druhých.

Ďalším bodom ovocia Ducha je radosť (cara.). Hneď sa objavuje otázka, prečo, z akých dôvodov je radosť uvedená v tomto zozname, a tak zaradená medzi ovocie Ducha. „V gréckom svete slovo cara, (radosť) označovalo radosť, často spojenú s opojením a vytržením, len zriedkavo radosť i náboženského obsahu.“²⁰ A. Oepke uvádza radosť v kontexte Starej zmluvy ako „nositeľa osobného spoločenstva so svätým, pomáhajúcim Bohom.“²¹ Pre kresťana je tak „prameňom radosti Duch Svätý, ktorý dielom vykúpenia a jeho priznaním človeku spôsobuje opravdivú radosť.“²² Radosť ako ovocie Ducha môže byť teda odkazom na zbožnosť, ktorá vychádza z Božej lásky voči človeku, z „Pánovej blízkosti“²³. Takáto radosť, ktorú pôsobí Duch Svätý²⁴ (cf. Český ekumenický preklad – radosť z Ducha Svätého) vychádza z nádeje a „nádej je základom a obsahom radosti.“²⁵ Ježiš Kristus predsa neprišiel do tohto sveta, aby priniesol smútok, ale aby priniesol človeku radosť. Radosť z toho, že jeho meno je zapísané v nebesiach.²⁶ M. Luther k radosti z Ducha Svätého dodáva, že „zbožní sa tešia, keď sa evanjelium rozširuje a mnohí pristupujú k viere a tak sa rozširuje kráľovstvo Kristovo“²⁷. Z uvedeného vyplýva, že radosť ako „ovocie Ducha“ je teda radosťou z Božej lásky, z rozširovania evanjelia a kráľovstva Božieho medzi ľuďmi.

Tretím bodom v zozname ovocia pochádzajúceho z Ducha Svätého je pokoj (eivrh,nh). Pojem eivrh,nh súvisí s hebrejským *šalom*²⁸. Obidva pojmy opisujú „stav ktorý je v protiklade k bojom, neporiadku a k nepohode“²⁹. Tento pokoj označuje vzťah medzi Bohom a človekom a rovnako aj pokoj medzi ľuďmi navzájom. „U kresťana pokoj nie je následkom vonkajších udalostí a stavov, ale v prvom rade je následkom toho, čo vykonal Boh.“³⁰ Veriaci majú pokoj s Bohom³¹, a to vedie k pokoji medzi ostatnými členmi spoločenstva a k jednote medzi nimi. Avšak „bez trpezlivosti nemôže existovať pokoj. Preto kladie Pavel trpezlivosť hneď na ďalšie miesto“³².

Zhovievavosť (trpezlivosť, makroqumi,a)³³ označuje v gréčtine predovšetkým „vytrvalosť v znášaní utrpenia, trpezlivosť, potom trpezlivosť – zhovievavosť v styku s ľuďmi, ktorí zapríčiňujú vzplanutie hnevu a odporu“³⁴. V Novej zmluve sa zhovievavosť vzťahuje k Bohu a najvýraznejšie sa prejavila vo vzťahu Boha k človeku. Boh „vo svojej zhovievavosti a veľkodušnosti zdržal sa svojho spravodlivého hnevu a svojho práva k súdu a preukázal určitú milosť“³⁵. Z Božieho konania voči človeku tak vyplýva požiadavka, aby rovnakým spôsobom konal vo vzájomných medziľudských vzťahoch. Veriaci, v ktorom prebýva Duch Svätý, je povolaný k takej istej zhovievavosti a veľkodušnosti, akú mu preukázal Boh. Dôležitým následkom zhovievavosti je teda zdržiavanie sa hnevu. „Zhovievavosť sa mala uplatňovať najmä na to, aby sa ňou urážajúci priviedol k zaradeniu sa a tak k zmene svojho počínania.“³⁶ A. Oepke charakterizuje zhovievavosť ako podstatu lásky, ktorá netrvá na vlastných oprávnených požiadavkách a nárokoch, ale odpúšťa, a rovnako ako M. Luther ju označuje ako druh trpezlivosti.

²⁰ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 227.

²¹ OEPKE, Albrecht: Der Brief an die Galater. Berlin: Evangelisches Verlagsanstalt, 1984, s. 181.

²² GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 227.

²³ F 4, 5

²⁴ R 14, 17

²⁵ SCHLIER, Heinrich.: Der Brief an die Galater. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971, s. 257.

²⁶ L 10, 20

²⁷ LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 327.

²⁸ ~A|V'

²⁹ OEPKE, Albrecht: Der Brief an die Galater. Berlin: Evangelisches Verlagsanstalt, 1984, s. 181.

³⁰ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 228.

³¹ R 5, 1

³² LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 327.

³³ Pozri: HORST, Johannes: makroqumi,a, -me,w, makro,qumoj, makroqu,mwj. In KITTEL, Gerhard: Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament. Herausgegeben von Gerhard Kittel. IV. Band. Stuttgart: W. Kohlhammer GmbH, 1942, s. 377 – 390.

³⁴ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 228.

³⁵ SCHLIER, Heinrich.: Der Brief an die Galater. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971, s. 258.

³⁶ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 228.

Zhovievavosť sa v „ovocí Ducha“ nachádza vedľa chrstho,thj, ktorú možno preložiť ako nežnosť a láskavosť. Táto má charakterizovať správanie človeka v celom jeho živote. Kresťania „nesmú byť drsnými a mrzutými ľuďmi, majú byť miernymi, ľudskými, osloviteľnými, láskavými, ako ľudia, s ktorými sa chcú iní stretávať; majú tajiť omyly iných alebo prinajmenšom ich vykladať na dobré, majú radi ustúpiť iným, znášať náladových ľudí etc.“³⁷. Takouto láskavosťou sa vyznačoval Ježiš Kristus vo svojom vzťahu ku všetkým ľuďom a Luther ju uvádza ako životne dôležitú a nevyhnutnú cnosť.

Láskavosť súvisí aj s ďalším ovocím Ducha, ktoré sa uvádza v tomto zozname. Je ním dobrotivosť (avgaqwsu,nh), ktorá je svojím významom blízka predchádzajúcemu – láskavosti. Dobrotivosť, „ktorá sa nachádza len v biblickej a náboženskej gréčtine, sa v Novej zmluve vyskytuje len v pavlovskej literatúre a aj tu zriedkavo“³⁸. Označuje „vlastnosť človeka, ktorý je dobrý, dobrotivý (avgaqo.j)“³⁹ a o dobrotivosti platí rovnako ako o láskavosti, že sa ňou vyznačoval Ježiš Kristus. To opäť vedie kresťana k tomu, aby nasledoval Kristov príklad a vo vzťahu k iným sa správal podobne. Znamená to, že „má pomáhať nedostatkom iných, odpúšťať ich...“⁴⁰

Poslednú trojicu „ovocia Ducha“ otvára pi,stij. Čitateľ Listu Galatským si položí otázku, či má Pavel v tomto prípade na mysli vieru v Krista v obvyklom zmysle alebo niečo iné. Komentáre sa zhodujú v stanovisku, že Pavel tu nemá na mysli vieru, chápanú obvyklým spôsobom, ale „bud' vernosť, alebo dôveru“⁴¹. Luther na túto otázku odpovedá, že apoštol Pavel tým myslí vernosť, ktorou „človek koná voči ostatným verne a správne, bez falošnosti a klamstva“⁴². Teda pi,stij je možné preložiť ako vernosť. „Takto je to tiež vlastnosť, zapadajúca plne do rámca vyššie uvedených.“⁴³ Kresťan sa tak má vo svojom počínaní voči blízkym správať bez falošnosti a klamstva. Viera v Krista ho totiž k takémuto správaniu zaväzuje.

Ďalšou cnosťou v zozname je krotkosť (prau<thj). Profánna gréčtina používala tento pojem vo význame „láskavosť a šľachetnosť“⁴⁴. Podľa Septuaginty toto slovo „znamená hlavne pokoru, a to i voči Bohu i voči ľuďom“⁴⁵. Apoštol Pavel používa pojem prau<thj v etickom zmysle a napĺňa ho kresťanským obsahom.

Posledným bodom v zozname toho, čo podľa Pavla patrí k „ovociu Ducha“, je zdržanlivosť (evgkra,teia). V tomto zozname ju apoštol umiestnil najmä „ako protiklad ku všetkým skutkom tela“⁴⁶. Zdržanlivosť má teda ovplyvniť a ovládať všetky oblasti kresťanovho života. Zároveň možno povedať, že zdržanlivosť znamená aj sebaovládanie. „Pravda, u Pavla toto sebaovládanie znamená skôr odovzdanie sa do moci Ducha.“⁴⁷

Apoštol Pavel v 5. kapitole Listu Galatským „predstavuje skutky tela v celej ich brutalite a na druhej strane pôsobenie Ducha v celej jeho podmaňujúcej krásе, oboje v účinnom kontraste“⁴⁸. Robí tak najskôr preto, aby na pozadí života, charakterizovaného skutkami tela, následne vynikla jedinečnosť nového života, života podľa Ducha. Všetky „skutky tela“, ktoré Pavel uvádza, sú označením spôsobu života „starého človeka“. Avšak Duch očisťuje človeka od týchto negatívnych vecí a tak tvorí program pre niečo celkom nové, pre „nové stvorenie“. Úlohou nového človeka, nového stvorenia v Kristovi je prinášať „ovocie Ducha“. Z Pavlovho opisu „ovocia Ducha“ vyplýva, že jednotlivé prejavy „ovocia Ducha“ môžeme charakterizovať ako etické vlastnosti, ktoré „sa musia u každého kresťana, i keď v rozličnej zrelosti, vyskytovať všetky“⁴⁹. Konanie kresťana,

³⁷ LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 327 – 328.

³⁸ SCHLIER, Heinrich.: Der Brief an die Galater. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971, s. 259.

³⁹ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 228.

⁴⁰ LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 328.

⁴¹ SCHLIER, Heinrich.: Der Brief an die Galater. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971, s. 260.

⁴² LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 328.

⁴³ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 228 – 229.

⁴⁴ OEPKE, Albrecht: Der Brief an die Galater. Berlin: Evangelisches Verlagsanstalt, 1984, s. 182.

⁴⁵ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 229.

⁴⁶ LUTHER, Martin: Der Galaterbrief – Auslegung von 1531. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1980, s. 328.

⁴⁷ GÁBRIŠ, Karol: List apoštola Pavla Galatským. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1950, s. 229.

⁴⁸ OEPKE, Albrecht: Der Brief an die Galater. Berlin: Evangelisches Verlagsanstalt, 1984, s. 177.

⁴⁹ NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník. Praha: Kalich – Česká biblická společnost, 1992, s. 133.

aktívne konanie dobra však vedie a sprevádza Duch Svätý. On je hnacou silou a princípom novej etiky v živote kresťana. Základom tohto života a živnou pôdou, z ktorej toto konanie vyrastá, je viera. Tá sa má prejavovať v konaní človeka, v prinášaní ovocia. Základom je teda viera, avšak vnútornú motiváciu, podnet pôsobí Boží Duch. Jediné Duch Svätý môže človeka viesť k tomu, aby sa v jeho konaní prejavilo to, čo zodpovedá novému životu, pochádzajúcemu od Boha. Boh teda pôsobí oboje. Pôsobí v človeku vieru, a teda základ nového života, zároveň je však človeku podnetom k tomu, aby nový život transformoval do svojho konkrétneho konania. Duch je tak silou viery a zároveň aj silou, ktorá z viery vychádza a vedie k praktickému konaniu. A z toho vyplýva úloha každého kresťana – neustále prosieť o dar Ducha Svätého.

Mgr. Erika Valková-Krišťáková, PhD.